

FRÅN IDÉ TILL HANDLING

En utvärdering av projektet Företagsam högre utbildning
– entreprenöriell kompetens för kursansvariga (FHU)

Kerstin Bartholdsson

HÖGSKOLAN
I BORÅS

TILLVÄXT
VERKET

FRÅN IDÉ TILL HANDLING

En utvärdering av projektet Företagsam högre utbildning
– entreprenöriell kompetens för kursansvariga (FHU)

Kerstin Bartholdsson

FRÅN IDÉ TILL HANDLING

© Kerstin Bartholdsson, 2014, Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet

Grafisk form: Mats Palmquist

Omslagsbild: Colourbox

Tryck: Responstryck, Borås, 2014

ISBN 978-91-87525-21-6 (tryckt)

ISBN 978-91-87525-22-3 (pdf)

Digital version: <http://hdl.handle.net/2320/13769>

INNEHÅLL

Förord	6
Förkortningslista	8
Viktiga slutsatser	9
1. Inledning	11
Bakgrund till FHU-projektet	12
Utvärderingsuppdraget	14
Utvärderingens genomförande	15
Disposition	15
2. Att se behov och att ta ansvar i realiteten	16
Entreprenörer och eldsjälur	16
Behovet av entreprenörer och NPM	18
Går det att lära sig entreprenörskap?	19
Summering	20
3. Entreprenöriellt lärande	21
FHU-projektets utformning	21
Att utveckla en kompetensutvecklingsmodell	22
Utvärderingen	25
Läraren som person	26
Lärollen	30
Summering	33
4. Att omsätta kunskap till kreativ handling	34
Slutsatser	34
Fortsatt forskning	36
Käll- och litteraturförteckning	37
Bilagor	40

FÖRORD

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är aktuellt inom hela det svenska utbildningsväsendet. Från förskolan genom grund- och gymnasieskolan ska elevernas kreativitet och idéskapande uppmuntras och på universitet och högskolor blir innovation och entreprenörskap allt vanligare inom olika discipliner. Regeringens mål, med att uppmuntra entreprenörskap i utbildningar, är att det entreprenöriella lärandet ska leda till att företagandet ökar och att samhället därmed ska uppnå bättre konkurrenskraft och lönsamhet. I regeringens regleringsbrev, till Tillväxtverket 2012, är ett mål att fler kvinnor och ungdomar ska se eget företagande som en framtida möjlighet. Detta ska uppnås genom att verket bland annat prioriterar och stöttar projekt om entreprenörskap i utbildningar.

På Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan (BHS), vid Högskolan i Borås, startades våren 2012 en Magisterutbildning i *strategisk information och kommunikation* (SIK). Inför programstarten beslutades att det nya programmet skulle genomsyras av entreprenöriellt förhållningssätt genom handlingsinriktat lärande. För att få möjlighet att utveckla en handlingsinriktad pedagogik hos de kursansvariga lärarna ansöktes om medel från Tillväxtverket. Syftet med projektet har varit att utbilda de kursansvariga lärarna i hur de kan utveckla studenternas entreprenöriella förmåga genom handlingsinriktat lärande.

Projektet, *Företagsam Högre Utbildning – entreprenöriell kompetens för kursansvariga* (FHU), som beviljades medel för kompetensutveckling av lärare om entreprenöriellt förhållningssätt i högskoleutbildningen påbörjades i december 2011 och pågick fram till april 2013. Under hösten 2013 har, undertecknad haft uppdraget, att utvärdera projektet. Utvärderingen har pågått under fyra veckor på uppdrag av och delvis i samarbete med projektledaren Maria Lindh vid BHS. Maria Lindh har bidragit med vissa textavsnitt om *FHU-projektets Bakgrund* samt *Utformning och utveckling* dessutom har hon läst och kommenterat rapporten i sin helhet. Tack Maria!

Stort tack också till alla lärare inom SIK-programmet för att ni fyllt i enkäten och låtit er intervjuas och därmed delat med er av era kunskaper och erfarenheter inom området entreprenöriellt, eller handlingsinriktat, lärande.

Göteborg
April 2014

Kerstin Bartholdsson¹

¹ Kerstin Bartholdsson är filosofie doktor i offentlig förvaltning och verksam som lärare och forskare vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet. Hennes forskning har fokus på lokalt miljöarbete, målstyrning, miljömål och målkonflikter samt på tjänstemannarollen i offentlig verksamhet och betydelsen av engagerade personer/eldsjälar vid genomförande av politiska beslut. Hon har tidigare deltagit i utvärderingsuppdrag kring de nationella miljömålen och målkonflikter vid genomförande av de nationella miljömålen på uppdrag av Naturvårdsverket samt utvärderat de gymnasiala spetsutbildningarna och genomförandet av gymnasiereformen 2011 på uppdrag av Skolverket.

FÖRKORTNINGSLISTA

BHS	Bibliotekshögskolan
CLU	Centrum för lärande och undervisning
FHU	Företagsam Högre Utbildning – entreprenöriell kompetens för kursansvariga
HB	Högskolan i Borås
HIT	Handels- och IT-högskolan
HSV	Högskoleverket
NGO	Non-Governmental Organization
NPM	New Public Management
SIK	Magisterutbildning i strategisk information och kommunikation
SV	Skolverket
TVV	Tillväxtverket

VIKTIGA SLUTSATSER

Förändrad syn på entreprenörskap

- Från att tidigare varit förknippat med näringslivet och företagande har entreprenörskap kommit att betyda – allmän förnyelseförmåga.
- Deltagarna har fått insikt om att entreprenöriell kan betyda olika saker som att ta initiativ och skapa möjligheter samt att ta till vara dessa möjligheter – vilket kräver en tro på sig själv och sin förmåga.

Lärarna upplever att:

- Kunskapen om entreprenörskap var god i utgångsläget och att projektet har medfört att synen på entreprenörskap förändrats.
- Kunskapen om entreprenörskap har snarare vidgats än ökat.
- Medvetenheten om handlingsinriktat lärande har ökat och lärarna har fått en annan syn på behovet av entreprenörskap.
- Projektet har frigjort tid för lärarna, vilket har skapat utrymme för reflektion och stärkt den kollegiala sammanhållningen.
- Begreppet entreprenörskap/entreprenöriell har utvecklats och projektet har synliggjort hur teori kan omvandlas till handling.
- Kombinationen av det kreativa handlingsinriktade med det analytiska akademiska upplevs som en utmaning.
- Vad begreppet entreprenörskap/entreprenöriell handlar om är oerhört individ- och kontextberoende.

Lärrollen/synen på studenterna

- Det går att lära ut och träna ett entreprenöriellt beteende, men det speciella drivet finns i personligheten.
- Genom tillfredställelsen i att ha klarat av en utmaning stärks individen och det entreprenöriella beteendet kan bli till en vana eller nästan ett behov.

- Det entreprenöriella kan förstärka det analytiskt akademiska.
- Att den entreprenöriella personen får verka i en gynnsam miljö är lika viktigt som den personliga drivkraften.
- Entreprenören och eldsjälens kan rymmas i samma person.

1. INLEDNING

Entreprenörskap finns, och behövs i alla delar av samhället, i befintliga företag och organisationer, i offentlig verksamhet, i föreningslivet, i skolan och inom den sociala ekonomin. (*Tillväxtverket*)

Enligt Tillväxtverket är entreprenörskap ett uttryck för de aktiviteter som individer, enskilt eller i grupp, utför när idéer genereras och omsätts till något värdeskapande.¹ Entreprenörskap är ett begrepp som använts allt oftare och i allt fler sammanhang under senare tid. Inom näringslivet förknippas entreprenörskap med egenskaper som förnyelse, innovation, flexibilitet och marknadsanpassning. När begreppet avser offentlig verksamhet är det ord som engagemang, eldsjäl eller politisk entreprenör som används och som inte sällan beskrivs som problematiskt inom det offentliga lagar och regler (Bartholdsson 2009).

Hur vi pratar om ett begrepp och vilken uppmärksamhet det får, inte minst medialt, påverkar hur vi tänker kring begreppet och hur det utvecklas i interaktion mellan olika grupper i olika sammanhang. Entreprenörskap har länge funnits i vissa kurser på universitet och högskolor främst inom ämnet företagsekonomi, men från och med 2010 har entreprenörskap också skrivits in i skollagen (SFS 2010:800)² som någonting som ska genomsyra den grundläggande utbildningen. Regeringens syfte med detta är att öka företagandet i landet såväl privat som inom de sektorer som traditionellt har utförts inom den gemensamma sektorn. Att utbilda studenter i entreprenöriellt tänkande kan ses som ett led i regeringens strävan att öka företagandet inom alla sektorer. På Högskolan i Borås har en grupp kursansvariga lärare deltagit i ett projekt med syftet att konkretisera begreppet entreprenörskap i högre utbildning genom att utarbeta en kompetensutvecklingsmodell för hur lärare kan vara ett stöd i utvecklandet av studentens entreprenöriella för-

¹ Definition enligt mail från Bosse.Olsson@tillvaxtverket.se 2013-04-29

² Skollagen (2010:800) samt Lag (2010:801) om införande av skollagen (2010:800) trädde i kraft den 1 augusti 2010. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2010801-om-inforande-av_sfs-2010-801/?bet=2010:801

måga. Att utbildningen ska vara entreprenöriell, handlar om vad studenterna ska klara av när de är färdigutbildade och ska ut i arbetslivet. Studenterna ska inte bara ha ämneskunskaper utan de ska också fungera i olika sammanhang; de ska se och förstå sambandet mellan ämneskunskap och företagsamhet, som här syftar på möjlighet att påverka, förbättra, eller förändra. Ämneskunskaper får de på universitetet genom att läsa, analysera och förstå teoretiska samband, men de behöver också tilliten till sin egen förmåga att omsätta kunskapen i handling. Den kunskapen, att vara företagsam, kan studenterna få genom att träna sig i att gå från idé till handling och förverkliga sina idéer (Kirketerp 2011) under sin utbildning. I rapporten används begreppen entreprenöriellt och handlingsinriktat synonymt beroende på vilket ord som har använts i det specifika sammanhanget.

BAKGRUND TILL FHU-PROJEKTET

Under 2011 utvecklades ett nytt magisterprogram vid BHS med syfte att bredda utbildningsutbudet vid institutionen. För att skapa ett relevant innehåll för programmet gjordes en omvärldsanalys, där utbildningar vid andra lärosäten granskades för att hitta en nisch i utbildningsutbudet. Som en del av omvärldsanalysen gjordes även intervjuer med representanter för skilda samhällseliga aktörer, från såväl offentlig som privat sektor, stora som små. Genom intervjuerna identifierades områden som utgjorde utmaningar för organisationers informationshantering.³ Programmet syftar till att främja organisationers informationshantering och kommunikation.

För att skapa programmets form togs inspiration i en seminarierie vid Högskolan i Borås om professionslärosätetanken (Lindh 2009). Seminarierien – tillsammans med det arbete som utfördes i en arbetsgrupp vid BHS med uppgift att bland annat arbeta med frågor om professionsanknytning i undervisningen – inspirerade till utplägget av programmets form. Ytterligare inspiration hämtades i en avhandling av Anne Kirketerp (2010a), som utvecklat metoder för att ”knuffa studenter till handling” (Kirketerp 2010b), om hur utbildning kan utveckla studenternas handlingsinriktade förmåga. En bärande tanke i SIK-programmet är att studenterna redan under sin utbildning ska ”knuffas” till handling, genom att de utför flertalet examinationsuppgifter i en kontaktorganisation – vilket också innebär att de utför uppgifter som även organisationen kan ha nytta av.⁴

³ Intervjuerna gjordes med en konsult inom omvärldsanalys, en webbansvarig vid Volvo, en informationschef vid Schenker Privpak, en kommunikationsdirektör och en omvärldsanalytiker vid Västra Götalandsregionen, en tjänsteman vid svenskt näringsliv, en tjänsteman vid Sjuhärads kommunalförbund, samt en kommunal näringslivschef.

⁴ Information om programmet: <http://www.hb.se/Vill-studera/Program-och-kurser/Program-HT-2014/Magister-utbildning-i-strategisk-information-och-kommunikation/#overview>

För att få möjlighet att utveckla entreprenöriellt eller handlingsinriktat lärande i undervisningen ansöktes om medel hos Tillväxtverket för utvecklingsarbete. Tillväxtverket är den statliga myndighet som har regeringens uppdrag att underlätta för företagande så att fler personer inte minst ungdomar och kvinnor inspireras till att starta och driva företag. Verkets insatser ska bland annat främja entreprenörskap genom att till exempel:

Utveckla och genomföra insatser som främjar entreprenörskap, ökad konkurrenskraft, lönsamhet, hållbar tillväxt och utveckling i företag /.../ (*Förordning 2012:972*)

Ett sätt att främja entreprenörskap är att utbilda studenter i entreprenöriellt eller handlingsinriktat tänkande och lärande. Eftersom den studentgrupp som SIK-programmet riktar sig till kommer från kvinnodominerade yrken föll det sig naturligt att söka anslag från det strukturfondsprogram⁵ som ska främja kvinnors företagande. BHS ansökte och beviljades medel för att genomföra projektet *Företagsam högre utbildning – entreprenöriell kompetens för kursansvariga* (FHU). Målet var att utforma en utbildning som innebär att studenterna under utbildningen tränas i att gå från idé till handling. Visionen, med projektet, i ett längre perspektiv var att sprida kunskapen till andra program och institutioner, men även till högskolans ledning och i förlängningen också till andra universitet och högskolor. De som tog initiativ till projektet var tydliga med att arbetet skulle ha ett underifrånperspektiv. Deltagande i projektet erbjöds, de kursansvariga lärarna, som kompetensutveckling; ingen skulle tvingas in i tänkesättet utan alla deltog frivilligt av eget intresse. För de inblandade har entreprenöriell varit lika med handlingsinriktad. Studenterna ska tränas i att se förändringsbehov, de ska våga föreslå förändringar och de ska bli medvetna om att de har möjlighet att förändra. Att vara entreprenöriell innebär då:

Att gå från idé till handling så att idéerna inte stannar på idéstadiet som teorier om förändring, utan att kunskapen faktiskt omsätts i praxis. (*Projektledaren*)

Kunskaperna kan på ett eller annat sätt bidra till organisationens informationshantering och kommunikation. Om det entreprenöriella tänkandet genomsyrar utbildningen ska det efter avslutad utbildning vara viktigt för individen att ta initiativ till förändring – att gå från idé till handling. FHU-projektet som sådant riktade sig inte direkt till studenterna utan det är lärarna som ska utbildas för att i sin tur, mera långsiktigt, utbilda studenter. Detta var en medveten strategi eftersom studenterna byts ut medan lärarna kan förmedla sin kunskap till nya studentkullar år efter år.

⁵ Sverige har åtta regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning som tillsammans har en budget på 8,4 miljarder kronor. (<http://www.tillvaxtverket.se>)

UTVÄRDERINGSUPPDRAGET

När staten gör olika satsningar för att åstadkomma utveckling eller förändring är det naturligt att mottagaren ger någon form av återkoppling kring hur medlen använts och vilka resultat som uppnåtts. Den myndighet som beviljade anslaget har i sin tur krav på sig att återrapportera sin verksamhet till statsmakten. I högskolans ansökning till Tillväxtverket angavs att i de medel som söktes skulle en utvärdering av projektet ingå. Utvärderingen skulle göras medan projektet pågick för att ge återkoppling om hur arbetet avlöpte, men på grund av att projektet avslutades tidigare än beräknat görs nu istället en mer omfattande utvärdering av hela satsningen på kursansvarigas kompetensutveckling. Rapportering till Tillväxtverket har också gjorts genom halvårsvisa redovisningar av vad som pågått i projektet. Dessutom har projektledningen deltagit i ett antal tvådagars erfarenhetsträffar vid olika lärosäten i landet, med projektledare från liknande projekt som tilldelats medel för att utveckla entreprenörskap inom högre utbildning.

Det övergripande syftet med FHU-projektet, så som det framgick i projektansökan, var att:

... konkretisera begreppet entreprenörskap i högre utbildning genom att utarbeta en mindre modell för hur lärare ska vara ett stöd i studenters entreprenöriella förmåga, d.v.s. att gå från idé till handling.

Målet med FHU-projektet beskrevs som att den undervisande personalen på SIK-programmet skall 1) *se vikten av entreprenörskap i högskoleutbildningar*, 2) *öka sin egen kompetens i entreprenörskap* och 3) *öka sin kompetens i hur företagsamma studenter kan utbildas*. Det handlar alltså om att gå från idé till handling i sin pedagogiska utveckling. Om projektet har uppfyllt sitt syfte och uppnått målen så som de angavs i projektansökan är för tidigt att svara på men de ovan angivna områdena kommer att belysas i kapitel tre.

Det Tillväxtverket specifikt vill ha svar på är om deltagarna i projektet upplever att de har fått:

- ökad kunskap om att integrera entreprenörskap i utbildningen
- ökad kunskap om att utveckla ett entreprenöriellt förhållningssätt hos studenterna
- anser de att studenterna har behov av att utveckla entreprenöriella förmågor och kunskap om entreprenörskap

UTVÄRDERINGENS GENOMFÖRANDE

Utvärderingen genomfördes under hösten 2013. Avsikten är att utvärderingen ska bidra med kunskap om deltagarnas kompetensutveckling och erfarenheter från projektet, i det här fallet att ta reda på deltagarnas upplevelse av projektet med avseende på deras kunskapsutveckling, deras arbetssätt och deras syn på vad studenterna, utifrån lärarens erfarenhet, har behov av. I utvärderingen används en kombination av enkäter och intervjuer, vilket gör det möjligt att utvärdera projektets första del genom att jämföra resultatet av enkätundersökningar från två tillfällen. Enkätsvaren kompletteras sedan med samtalsintervjuer där deltagarna fungerar både som respondenter och informanter där frågorna handlar både om deltagarens egen syn på entreprenöriellt lärande, deras egen kompetensutveckling samt om programstudenternas behov av att utveckla en entreprenöriell förmåga.⁶ Urvalet av intervjupersoner har gjorts slumpmässigt bland dem som deltagit i projektet och anonymitet har utlovats. Såväl intervjuformulär och enkäter finns som bilagor sist i rapporten.

DISPOSITION

Förutom detta inledande kapitel består rapporten av, en kort bakgrund till begreppet entreprenör och entreprenöriell, kapitel två. Där görs också en jämförelse mellan entreprenörer och eldsjälar följt av en problematisering av behovet av entreprenörer i den samhällsliga kontexten. I det nästföljande kapitlet, kapitel tre, redovisas FHU-projektets utformning och aktiviteter samt utvärderingens resultat. Slutligen, i kapitel fyra, presenteras slutsatser och fortsatt forskning.

⁶ En respondent svarar på frågor om sig själv, exempelvis sin egen kunskapsutveckling, det är personen som är studieobjekt. Som informant förväntas personen informera oss om en iakttagelse i verkligheten i det här fallet om studenternas behov av att utveckla sin entreprenöriella förmåga.

2. ATT SE BEHOV OCH ATT TA ANSVAR I REALITETEN

Det finns olika definitioner av vad en entreprenör är. De flesta kanske tänker på en viss typ av företagsamma personer som är drivande och arbetar hårt och målmedvetet för att nå framgång. Men att vara entreprenöriell kan också handla om förmågan att se möjligheter och våga förverkliga sina drömmar. För dem som arbetat med FHU-projektet har handlingsinriktat lärande och företagsamhet varit ledord i arbetet med att studenterna ska lära sig att se möjligheter och bli medvetna om att det går att påverka i olika situationer. Nedan ges inledningsvis en kort bakgrund om begreppen entreprenör och eldsjäl utifrån olika definitioner i tidigare forskning, samt i vilka sammanhang entreprenören eller eldsjälen vanligtvis finns och vad samhällsförändringen, som gör det svårare att skilja på privat och offentligt, har inneburit i sammanhanget. Slutligen berörs också frågan om det går att utbilda människor till att bli entreprenöriella eller om det är en medfödd egenskap.

ENTREPRENÖRER OCH ELDSJÄLAR

När det handlar om privata verksamheter där målet är att skapa ekonomisk vinst brukar den engagerade företagsamma personen benämnas entreprenör. Entreprenören har en stark drivkraft som inte sällan bottnar i en önskan att göra ekonomisk vinst, men drivkraften kan också finnas i glädjen att få möjlighet att förverkliga sina idéer. Inom offentliga verksamheter, folkrörelser eller föreningslivet brukar en person med starkt engagemang benämnas eldsjäl. Det som driver eldsjälen är inte vinst för egen vinning utan en förändring eller förbättring för det gemensammas bästa. Det kan till exempel vara ett engagemang för skolan, miljön eller någon ideell verksamhet som ungdomsidrott. Eldsjälen och entreprenören har många gemensamma drag och det har också i New Public Management-andan (NPM)¹ uppstått be-

¹ New Public Management, NPM, är termen för den förändring som pågått inom offentlig sektor sedan 1990-talet. NPM-idéerna har marknaden och företagen som förebild för ledning och styrning i sin strävan efter att effektivisera resursanvändningen och minska kostnaderna.

grepp som politiska entreprenörer eller entreprenöriella politiker (von Bergmann-Winberg & Wihlborg 2011).

Någon entydig definition av en entreprenör eller en eldsjäl finns inte. Men utifrån olika forskares försök att definiera de olika begreppen entreprenör och eldsjäl, kan entreprenören beskrivas som i Mühlenbock (2004) där författaren utgår från att människors handlande är betydelsefullt och menar att ett kännetecken på entreprenörskap är att individer eller grupper genomför processer autonomt oberoende av de begränsningar som finns i den organisatoriska kontexten. Hon menar vidare att kombinationen entreprenörskap och offentlig verksamhet kan upplevas som en anomali eftersom offentlig sektor leder tankarna till byråkrati och tungroddhet medan entreprenörskap associeras med småskalighet innovativitet och nytänkande. Kireketerp (2010), som varit en av inspirationskällorna för FHU-projektet, framhåller att det handlar om att omsätta kunskap så att den blir värdefull även för andra. Hon betecknar entreprenörskap som en process där handling läggs till handling. Med andra ord intentioner förverkligas genom handlingar. Von Bergmann-Winberg & Wihlborg (2011) beskriver entreprenören som en aktör som skapar och bygger nya sammanhang och strukturer. Vanligtvis finns dessa aktörer på marknaden där de drivs av vinstintresset, men även personer med andra motiv än att tjäna pengar kan ses som entreprenörer.

Traditionellt beskrivs eldsjälarna som en osjälvisk person som kämpar för det gemensamma bästa, har en stark vilja och vill bidra till förändring eller förbättring i samhället. Eldsjälarna brinner för det de tror på och de vågar ta strid för sin idé. I eldsjälens natur ligger också att försöka engagera och entusiasmera andra människor. Inom forskning på området finns exempel som att eldsjälarna är en person som engagerar sig starkt i en aktivitet eller verksamhet och drivs av brinnande entusiasm (Philips 1988) eller en engagerad medborgare som genom sitt engagemang påverkar styrningen inom offentliga verksamheter (Vedung 1998). Förekomsten av eldsjälarna har betydelse för politikens genomförande. Det personliga engagemanget eller förekomsten av eldsjälarna inom till exempel lokalt miljöarbete har också visat sig ha betydelse för hur framgångsrikt en kommun arbetar med de nationella miljömålen (Norén Bretzer, Forsberg & Bartholdsson 2006, Bartholdsson 2009). Eldsjälarna kan också beskrivas som en person som vill påverka och handla för att åstadkomma resultat. Personen agerar för att producera mening för sig själv och/eller andra i den organisation eller i det sammanhang där vederbörande är verksam (Wickenberg 1999). Lindberg (2005) hänvisar till det organisationsteoretiska fältet vid studier av frivilligarbete och beskriver eldsjälarna som en samhällsbyggare och

nyttänkare som genom sin entusiasm kan locka fram andra människors förmågor och på så sätt bryta deras passivitet.

Entreprenörer och eldsjälar uppfattas oftast som någonting positivt – personer med goda avsikter – men de kan också vara negativa i bemärkelsen att det finns synnerligen driftiga och initiativrika personer som verkar inom tveksamma branscher. De personer som ägnar sig åt bedrägliga verksamheter är också kreativa men de använder kreativiteten på ett sätt som skadar andra (Löwengren 2013). Engagerade personer kan finnas i negativa sammanhang och agera känslomässigt engagerat men oreflekterat och därmed orsaka skada. Däremot en engagerad person som är förankrad i organisationen genom sitt samspel med andra människor och har ett medvetet demokratisk förhållningssätt är en positiv eldsjäl (Philips 1988).

BEHOVET AV ENTREPRENÖRER OCH NPM

I en studie av Johannisson och Madséns (1997), som handlar om betingelserna för skolning i entreprenörskap och företagande inom utbildningssystemet betraktas entreprenörskap som en del av företagsamhet i bred bemärkelse genom att de ställer frågan hur man kan få skolans elever att bli mer företagsamma. De konstaterar bland annat att de personer som i skolans värd beskrivs som eldsjälar arbetar på samma sätt som entreprenörer på marknaden. Skillnaden är, skrev de 1997, att entreprenörskap i kommunal verksamhet utan tydlig konkurrens och vinstsyfte är beskaffad på ett annat sätt men det finns stora likheter och de förväntas finnas i olika sammanhang. I den utveckling som pågår i samhället myntar Von Bergmann-Winberg & Wihlborg (2011) nya begrepp som politiska entreprenörer eller entreprenöriella politiker och syftar på entreprenörer som verkar inom den offentliga sektorn men i samarbete med näringslivet och ideella organisationer så kallad governance. Governance kan beskrivas som ett nätverk eller en samarbetsrelation mellan olika aktörer som präglas av icke-hierarkiska utbytesrelationer. Nätverken kan bestå av till exempel förträdare för politiken, näringslivet, folkrörelser och NGO:s. Politikerna samarbetar med det omgivande samhället i horisontella nätverk som bygger på frivilligt deltagande av olika aktörer. Problemlösningsförmågan är det överordnade och vilka som deltar blir underordnat (Bäck & Larsson 2006, Jacobsson & Sundström 2006).

Att olika samhällsinstitutioner samarbetar i olika nätverk för att nå gemensamma mål har sitt ursprung i den samhällsförändring som pågår och har pågått sedan 1990-talet, New Public Management (NPM). NPM handlar bland annat om hur och av vem välfärden ska produceras och finansieras. Från att det var samhället,

det gemensamma, som ansvarade för såväl genomförande som finansiering av välfärdstjänster har många olika utförare med olika visioner accepterats som utförare. Företagande har stått som förebild för styrning och organisering av offentlig verksamhet och i en allmän strävan att effektivisera resursanvändningen och minska kostnaderna, har privata utförare släppts in. Detta har medfört en avpolitisering av den offentliga verksamheten, politikern ersätts med en ledare som med olika medel ska få personalen att jobba mot uppsatta mål. Politikerna får betrakta resultatuppföljning i efterhand istället för att detaljstyra i samband med att beslutet tas. En kärna i NPM är att marknad och konkurrens leder till ökad effektivitet och bättre kvalitet samt att såväl politiker, utförare och kunder gör rationella val om de får möjligheten att välja (Montin 2004, Almqvist 2006). I nätverkssamhället blir gränsen mellan offentligt och privat otydlig. Privata aktörer deltar i politiken och staten deltar i det civila samhället. I den situationen kan gränsen mellan privat och offentligt bli otydlig och i det gränslandet, mellan privat och offentligt, finns det utrymme för entreprenörer av olika slag.

GÅR DET ATT LÄRA SIG ENTREPRENÖRSKAP?

Är det en medfödd egenskap att vara entreprenöriell eller går det att utbilda studenter till att bli entreprenöriella? Enligt Kirketerp (2010) går det att utbilda studenter till att bli entreprenöriella men det kräver nya metoder och nya lärandemål, vilket innebär att förutom att läsa litteratur inom ett område så behöver studenten lära sig att omsätta de teoretiska kunskaperna i handling. Det är det som enligt Kirketerp, är förtagsamhet, att studenterna på ett naturligt sätt kan omsätta kunskaper i handling. För att detta ska kännas naturligt och självklart för studenten, när han eller hon är klar med sin utbildning, behöver den färdigheten tränas under hela utbildningstiden. Att omsätta kunskap så att den blir till värde för andra ser Kirketerp som en process där handling läggs till handling och menar att genom att man i utbildningen ställer tydliga och konkreta krav på handling blir det en del av personens kompetens. Inläringen kan gå till på olika sätt som att man systematiskt ser till så att studenterna hela tiden tar initiativ och tränas i att se möjligheter. Enligt Kirketerp går det att träna bort den negativa upplevelsen som studenten kan känna inledningsvis genom att de hela tiden övar sig i att ta initiativ. Hon menar vidare att det är viktigt att det handlingsinriktade beteendet också uppmärksammas i examinationen, så att det i utbildningen inte bara examineras kunskap och färdighet utan även kompetensen eller förmågan att använda kunskapen och färdigheterna och omsätta dem i handlingar.

Kirketerp är den pedagog som har fungerat som inspirationskälla för FHU-projektet. Det är utifrån hennes teorier om att studenterna behöver träna sin entreprenöriella förmåga under utbildningstiden som projektet har formats. Studenterna ska alltså inte bara läsa litteratur utan träna sig på att omsätta sina teoretiska kunskaper till handling. Det entreprenöriella förhållningssättet är dock inte kopplat till företagande, även om NPM har banat väg för företagsamhet i offentlig verksamhet, utan programmets studenter kan arbeta inom såväl privat, offentlig som ideell sektor. Oberoende av var studenten arbetar i framtiden så ska han eller hon på ett naturligt sätt ha tillit till sin kunskap och våga förändra eller förbättra.

SUMMERING

Beskrivningarna av entreprenörer och eldsjälur i olika sammanhang visar att de har mycket gemensamt, men att de traditionellt har återfunnits i olika typer av verksamheter och med delvis olika syften. Men i den samhällsförändring som pågår, där skattefinansierad välfärd utförs av privata utförare, blir gränsen mellan offentligt och privat allt otydligare och det uppstår gråzoner mellan de båda sfärerna; där också nya beteckningar uppstår på de engagerade personerna. Samhällets behov av personer som har tillit till sin egen kunskap, som kan och vill driva verksamheter ökar. Därmed ökar också behovet av att utbildningen inte bara handlar om kunskaper och färdigheter utan också om förmågan att omsätta kunskaper och färdigheter i handling. Om studenterna får göra saker hela tiden genom att träna personliga förmågor blir handling en del av deras kompetens. Den här processen pågår i gränslandet mellan offentligt och privat, i nya samverkansformer, på nya arenor och nya benämningar på entreprenören eller eldsjälen uppstår som socialt entreprenörskap, politiska entreprenörer eller entreprenöriella politiker. Entreprenörskap kan identifieras i allt fler sammanhang och allt fler aktörer kan agera entreprenöriellt.

3. ENTREPRENÖRIELLT LÄRANDE

Att idén att arbeta med entreprenörskap eller handlingsinriktat lärande uppstod på Högskolan i Borås är ingen tillfällighet. På högskolan finns en tradition av tydliga yrkesutbildningar. Högskolan har också haft ambitionen att bli Sveriges första professionsuniversitet. Ett professionsuniversitet innebär att forskning och undervisning har ett utbyte med professionerna och doktorsutbildningar för yrkesfarna, som inte i traditionell mening ska leda till en forskarkarriär inom akademien utan till fortsatt arbete inom professionen. På så sätt utvecklas ett nära samarbete mellan högskolan och arbetslivet där båda sfärerna berikar varandra. I det sammanhanget, av utbyte mellan akademien och arbetslivet, är behovet av entreprenöriellt eller handlingsinriktat lärande tydligare, eftersom studenterna har en tydlig yrkesidentitet. I FHU-projektet har det handlingsinriktade eller entreprenöriella utgått från ”hur gör jag?, hur tänker jag? och hur vill jag gå från idé till handling?”. Diskussionerna har kretsat kring, vad det är som gör att en person ser behov av att förändra och vill åstadkomma förändring – att det inte bara blir teorier utan att kunskapen verkligen omsätts till någonting praktiskt. Det kan handla om individen eller organisationen men det är själva handlingen att faktiskt göra någonting utöver att ha kunskapen och identifiera behovet. Fokus ligger på själva drivkraften att vilja förändra inom den organisation där man är verksam.

FHU-PROJEKTETS UTFORMNING

I utgångsläget hade de programansvariga inte själva någon kompetens i hur man kan arbeta pedagogiskt med handlingsinriktat lärande/företagsamhet. Därför tillfrågades, Annica Ahlholm, med erfarenhet på området, om hon kunde delta i undervisningen för att tillföra denna kompetens. Annica Ahlholm arbetade med att hålla workshops med studenterna med målet att hjälpa studenterna att gå från idé till handling i sina examinationsuppgifter. Annica samarbetade med kursansvariga för att hitta en utgångspunkt inför varje examinationsuppgift som skulle genom-

föras i kontaktorganisationen. En bärande tanke i utbildningen var att kompetensen skulle riktas mot att skapa företagsamhet, snarare än kunskap om att bygga upp och starta företag.

När projektmedel beviljades riktades ett erbjudande om kompetensutveckling till samtliga kursansvariga på magisterprogrammet. Alla tackade ja till erbjudandet och deltog i olika stor grad, men helt på frivillig basis. Även Centrum för lärande och undervisning (CLU) vid Högskolan i Borås tillfrågades om att medverka i att bygga upp utbildningen från start och vara delaktiga i projektet, vilket bemöttes positivt. Projektet hade en formell projektledare, Maria Lindh, som även var programansvarig. I projektets ledning fanns också Annica Ahlholm, som var den som i huvudsak genomförde projektet. Utöver en satsning på kursansvarigas kompetensutveckling, söktes även pengar för (och beviljades) att planera och genomföra en seminarierie vid Högskolan i Borås, för att problematisera och diskutera undervisningsformer på ett lärosäte med professionsnärhet, vilket Högskolan i Borås – med devisen *Vetenskap för profession* – vill profilera sig som. Denna seminarierie genomfördes inte, på grund av förändringar av projektets bemanning.

ATT UTVECKLA EN KOMPETENSUTVECKLINGSMODELL

Ett av projektets mål var att utveckla en kompetensutvecklingsmodell genom vilken de kursansvariga lärarna skulle få möjlighet öka sin kompetens om entreprenöriell pedagogik. Under året ordnades regelbundna aktiviteter som utgör kompetensutvecklingsmodellen. Aktiviteterna inleddes med ett par träffar som utgick ifrån Edward de Bonos¹ laterala tänkande, med olika associationsövningar. Tanken var också att lärarna själva skulle ha inflytande över vad som skulle hända under projektets gång. De uppmuntrades att fundera över och lämna förslag på föreläsare som de skulle vilja bjuda in för presentationer och gemensamma diskussioner. Förslagen följdes, vilket innebar en kreativ process även för projektledarna, med utmaningen att koppla förslagen till företagsamhet/ entreprenöriellt lärande. Lärarna föreslog till exempel att bjuda in en person med kompetens från kommunikationsvetenskapen och en person som höll i en workshop om hur man som lärare kan göra en omvärldsanalys. En önskan från en av projektledarna var att bjuda in Anne Kirketerp, som hade varit inspirationen bakom hela projektet, men detta lyckades inte. Istället ägnades en träff åt att diskutera en presentation med henne och hennes bärande tankar, tillgänglig via webben. En träff ägnades åt att träffa en innovativ

¹ <http://edwdebono.com/> Edward de Bono (2014) Edward de Bono – The father of lateral thinking and creativity. (2014-04-29)

lärare på Högskolan i Borås för att ta del av hennes sätt att undervisa i och i relation till reella problem i en matbutik. Även en person från CLU presenterade sina tankar kring lärande i relation till projektets tema.

Relativt tidigt, ett par månader efter projektets start anordnades en konferens med övernattnings. Projektdeltagarna uppmuntrades att komma med förslag på resmål. Det förslag som föll i god jord var Lyckans stenuksbageri i Bohuslän. Konferensen förbereddes genom intervjuer med deltagarna om vilka områden de såg behov av att utveckla inom programmet. Under konferensen kombinerades sedan arbetet med de frågor som identifierades i intervjumaterialet (se nedan), om hur programmet kunde utvecklas, med praktisk undervisning av hur olika typer av surdegsbröd kan bakas. På så vis stimulerades det laterala tänkandet i processen med utgångspunkt i Edward de Bono. Samtidigt som olika förlopp i bakningen följde, fanns det möjlighet att på ett blädderblock i en anslutande lokal anteckna sina tankar, idéer och reflektioner kring varje frågeställning. Följande frågor bearbetades/”knådades” under konferensen:

- Vad betyder entreprenörskap för dig?
- Vad betyder det att arbeta med entreprenörskap på högskolan?
- Om du hade 200 000 kr att använda till kompetensutveckling, vad hade du då gjort?
- Hur kan vi arbeta så att programmet blir något utöver det vanliga?
- Hur skapar vi en bra och kreativ arbetsmiljö i en distansutbildning?
- Hur kan varje kursansvarig få en samlad bild av programmet för att förstå den egna kursen?
- Hur kan vi åstadkomma att studenterna är mogna nog att skriva en uppsats när kursen startar?
- Hur kan vi alla hjälpas åt att marknadsföra programmet?
- Hur kan man göra material intressant och levande för studenterna?
- Hur kan vi arbeta för att undvika sjukskrivningar på grund av arbetsbelastning?
- Hur kan vi hjälpa varandra att hitta en sund ambitionsnivå?
- Hur kan vi undvika att ”tappa” studenter på vägen och vad gör vi åt problematiken när/om det sker?
- Hur gör vi för att behålla studenter?

Processen resulterade i ett antal konkreta förslag på hur utbildningen kunde förbättras. Kommande programträff ägnades åt att i mindre grupper fortsätta att

arbeta med dessa olika utvecklingsområden, då med utgångspunkt i Sarasvathys (2008) idéer om att utgå från de resurser som står till förfogande för att hitta lösningar.

Sammanställning av FHU-projektets aktiviteter

År	Datum	Aktivitet
2011	12 december	Träff 1: Presentation av Edward de Bonos laterala tänkande, associationsövning, brainstorming: Hur kan man hjälpa studenterna med att nå sina handlingsmål?
2012	2–3 februari	Individuella samtal: Vilka frågor är aktuella för lärarna just nu och vilka frågor/utmaningar är viktiga att arbeta med under konferensen?
	6–7 mars	Konferens/idégenerering: Skapa så många idéer som möjligt kring aktuella frågor/utmaningar. Edward de Bono och brainstorming.
	13 mars	Träff 2: idéutveckling, Sarasvathy. Utveckla de idéer som kom upp på konferensen och skapa HANDLING, det vill säga att göra något av idéerna. Gruppen delades i mindre grupper med olika områden. => förslag på åtgärder.
	28 mars	Föreläsning 1: Jesper Falkheimer, Campus Helsingborg om kommunikationsteori och betydelsen av företagsamhet.
	10 april	Träff 3: Erfarenhetsutbyte.
	3 maj	Föreläsning 2: Malin Sundström, HIT, Högskolan i Borås om samarbetet företag/lärare/forskare/studenter och Linda Borglund, CLU, Högskolan i Borås om lärarens förändrade roll.
	28 augusti	Träff 4: Workshop med erfarenhetsutbyte mellan deltagarna.
	2 oktober	Träff 5: Anne Kirketerps videoclip och diskussion.
2013	17–19 oktober	Konferens: NU-konferensen 2012, Göteborg
	19 februari	Föreläsning 3: Workshop med Per Florén, Kairos Future om omvärldsanalys
	18 april	Träff 6: Avslutande träff, reflektioner kring vad projektet givit.

En aktivitet som genomfördes inom projektets ram var att delta i NU-konferensen² 2012. Utöver att projektledarna tillsammans med två kursansvariga lärare genomförde ett rundabordsamtal kring handlingsinriktat lärande, där projektet och utbildningen presenterades och diskuterades, hade projektdeltagarna möjlighet att delta under konferensen och på så vis ta del av andra lärares konkreta erfarenheter av undervisning och lärande.

Modellen för kompetensutveckling kan sammanfattas på följande sätt: Stommen i projektet har bestått av att ta del av och lära sig av personer som har utvecklat kunskap på en teoretisk/praktisk nivå av entreprenörskap, i vårt fall Edward de Bono, Sara Sarasvathy och Anne Kirketerp. Projektdeltagarna har själva i mångt

² NU, som står för nätverk och utveckling, är en nationell konferens som anordnas vartannat år och vänder sig till alla som är engagerade i svensk högre utbildning. Huvudsyftet med konferensen är att främja pedagogiskt utvecklingsarbete genom att erbjuda en mötesplats för spridning, dialog och debatt.

och mycket fyllt projektet med innehåll, genom att föreslå föreläsare som de på olika sätt har varit intresserade av, antingen för deras ämneskunskap eller för deras metoder. Konferensen med brödbaket gav möjlighet att fördjupa och kombinera dessa olika idéer och möjliggöra en liknande process för lärarna i programmet som studenterna genomgår, när de utför sina examinationsuppgifter i en kontaktorganisation. Att delta i NU-konferensen gav möjligheter att spegla egna idéer i andra pedagogiska erfarenheter inom högskolesektorn, men också att sprida en vidare kännedom kring projektet.

UTVÄRDERINGEN

De övergripande frågorna som utvärderingen ska ge svar på är om de kursansvariga lärarna på SIK-programmet själva har fått ökad kunskap om entreprenörskap, om de har fått ökad kunskap om att integrera och utveckla handlingsinriktat lärande i undervisningen samt om studenterna på programmet har behov av denna kunskap. Utifrån de frågeställningarna kan materialet, enkäter och intervjuer, delas in i två delar; där den *första* delen handlar om läraren som person; hur personen ser på handlingsinriktat lärande, hur de bedömer sina egna förkunskaper och sin kunskapsutveckling samt hur de upplevt FHU-projektet. Den *andra* delen handlar om lärarrollen om och hur undervisning och examination har påverkats av det handlingsinriktade förhållningssättet, om behovet av handlingsinriktat lärande på programmet, om möjligheten att lära ut ett handlingsinriktat förhållningssätt och om den samhällförändring som pågår påverkar behovet av ett handlingsinriktat förhållningssätt.

Nedan följer en redovisning av enkätsvar och intervjuer med de personer som deltagit i FHU-projektet. Enkäter med liknande frågor har genomförts vid två olika tillfällen när projektet påbörjades samt i samband med utvärderingen i slutet av 2013. Nästan alla som deltog i projektet har besvarat enkäterna, nio av tio personer besvarade den första enkäten vilket innebär 90 procents svarsfrekvens, och åtta av nio personer besvarade den andra enkäten vilket innebär en svarsfrekvens på 89 procent. Fördelen med enkätsvaren är att det ger oss möjligheten att jämföra vad deltagarna svarade när projektet påbörjades med vad de tyckte vid utvärderingens genomförande. Enkäterna har sedan kompletterats med telefonintervjuer som genomfördes under hösten 2013 med fyra slumpmässigt utvalda deltagare.

DEL I

LÄRAREN SOM PERSON

Den första delen utgår från projektdeltagarna som personer, hur de definierar entreprenörskap eller handlingsinriktat lärande, varför de valt att delta i projektet, vilka erfarenheter de har av projektet samt deras egen personliga kunskapsutveckling. Enkätundersökningarna inleddes med frågan ”Hur skulle du beskriva begreppet entreprenörskap?”. Det som är intressant med den frågan är vilka associationer deltagarna får. Associerar de till näringslivet eller till offentlig verksamhet? Är det positivt eller negativt laddade ord som kommer upp? En sammanställning av hur de svarande beskriver begreppet entreprenörskap visar att det som omnämns är olika positivt laddade ord som innovation, nyskapande, kreativitet, driftighet, eller handlingsinriktat, visionärt, innovativt nytänkande. Någon påpekar att tidigare var entreprenörskap förknippat med näringslivet och företagande men nu handlar det mera om att ta initiativ och skapa möjligheter och ta till vara dessa. Det kan handla om att driva projekt, att se möjligheter och att realisera dessa möjligheter, vilket kräver en tro på sig själv och sin förmåga. I uppföljningsenkäten är det mera fokus på ord som skaparglädje, flexibilitet, pionjärande samt konsten att driva projekt och åtgärda problem.

Intervjuerna inleddes med att Tillväxtverkets definition av entreprenörskap/handlingsinriktat lärande lästes upp och projektdeltagarna fick svara på frågor om hur de uppfattar den definitionen.

Ett uttryck för de aktiviteter som individer, enskilt eller i grupp, utför när idéer genereras och omsätts till något värdeskapande. (*Tillväxtverket*)

Hur begreppet entreprenörskap eller handlingsinriktat lärande, utifrån definitionen, uppfattades varierar och deltagarna ser vissa problem med de båda begreppen handlingsinriktat och värdeskapande. Handlingsinriktat lärande ses som problematiskt därför att det kan tolkas som att det då också finns ett lärande som inte är handlingsinriktat. Då infinner sig frågan om det handlingsinriktade lärandet är någonting bättre än det icke handlingsinriktade. Vilket leder över till svårigheten att kombinera det handlingsinriktade lärandet med det traditionellt akademiska. Det upplevs som en utmaning att kombinera det handlingsinriktade med det analytiska akademiska. Här påpekas också att det är bra med en definition av entreprenöriell som inte bara är företagsekonomisk och förknippad med nyföretagande utan som står för en allmän förnyelseförmåga. Risken är annars att det blir för stort fokus på kreativitet och för lite analys.

Jag tycker begreppet är problematiskt, vad jag tror att man varit ute efter är /.../ ett slags entreprenöriellt perspektiv i en bemärkelse som /.../ någon slags allmän förnyelseförmåga. (Lärare II)

En person uttryckte sin syn på handlingsinriktat lärande så här:

För mig är det, det verktyg som vi ger studenterna från en akademisk horisont för att gå ut i verkligheten och tillämpa det entreprenöriella beteendet. (Lärare III)

Ett annat ord i definitionen som upplevdes som normativt och problematiskt var ordet värdeskapande. En person för ett resonemang om vad värdeskapande står för och menar att vad som är värdeskapande i ett samhälle är tids- och kontextberoende. På samma sätt som det är skillnader på olika sammanhang och i vilka olika kurser det handlingsinriktade lärandet lärs ut.

Upplevelsen av FHU-projektet i allmänhet är positiv. Ord som spännande, stimulerande och givande på olika sätt används. Men det lärarna som helhet upplever att de har fått ut av att delta är snarare att den kollegiala sammanhållningen har stärkts än att deras kunskaper om entreprenörskap ökat. Flera påpekar att de upplever att de har blivit en del av en gemenskap genom att de har fått möjlighet att träffas och diskutera de här frågorna. Det framgår också att de uppskattar den kompetensutveckling som projektet har inneburit.

Inte särskilt pedagogiskt utvecklande, det blev ett forum för allmänna kollegiala diskussioner men själva det ideologiska det handlingsinriktade lärandet. Det är inget som har satt påtagliga varaktiga spår hos mig själv i min egen undervisning. (Lärare II)

En förklaring till detta skulle kunna vara att lärarna tyckte att de hade såväl praktiska erfarenheter som god kännedom om begreppet innan projektet påbörjades. Här framkom också att kunskaperna snarare hade vidgats än ökat.

Jag trodde mig veta tydligare vad det var. Jag har nog fått upp ögonen för att det faktiskt kan betyda fler saker genom det här projektet. /.../ Det var en personlig resa och utveckling ingenting som jag omedelbart kan omsätta. (Lärare IV)

När frågan ställdes i uppföljningsenkäten om lärarna tycker att de fått ökad kunskap om att integrera entreprenörskap eller handlingsinriktat lärande i utbildningen genom att de deltagit i projektet var det fem som svarade ja och tre som var lite mera nja. Ett ja-svar motiverades med att projektet på olika sätt synliggjort hur teori kan omvandlas till handling men att det behövts mer tid för att få fortsätta utveckla kunskapen. Att det behövdes mera tid för projektet återkom även i intervjuerna där det också uttrycktes missnöje med tidstilldelningen, inte riktat mot projektledningen utan mot de generella villkoren för universitetslärare. Deltagarna tyckte att de fått för lite tid för att läsa in sig på området och för reflexion och efter-

tanke. De mest uppskattade inslagen var de olika föreläsningarna som arrangerades inom projektet samt mötet med studenterna. Någon menar att hen fått en medvetenhet om att det finns pedagoger som jobbar på det handlingsinriktade sättet på andra platser men inte själv fått tid att läsa litteraturen på området.

På frågan om begreppet handlingsinriktat lärande har blivit tydligare och/eller konkretare under projektets gång svarade de intervjuade att viss kunskapsstillväxt hade skett men att begreppet snarare vidgats och blivit mer verksamhetsnära, eftersom de bedömde sig ha både goda och relevanta kunskaper i utgångsläget. Problemet som återkom var svårigheten att förena eller kombinera det handlingsinriktade kreativa med det akademiska. Andra problem som nämndes var att man uppfattade styrningen från högskolan som otydlig och att programmets osäkra framtid kändes som ett orosmoment.

Otydlig styrning från högskolan /.../ vi fick instruktioner från högskolan att vi ska vara mera akademiska. /.../ det behövdes mer tid för att tänka om och tänka igenom det ska inte vara motstridigt. (*Lärare 1*)

Trots vissa orosmoment så uttrycktes en belåtenhet genom uttalanden som att det varit så roligt, väldigt positivt att träffas i gruppen, det har stärkt gruppen och blivit mindre formellt.

Hur viktigt tycker då de svarande att det är med entreprenörskap i undervisningen och hur ser de på sin egen kompetens inom området?

Tabell 1. Synen på och kompetens kring entreprenörskap i högskoleutbildningar (medeltal)

Fråga	Vt 2012	Ht 2013	Differens
Hur viktigt tycker du det är med entreprenörskap i högskoleutbildningar?	7	6,12	- 0,88
Hur stor kompetens tycker du att du har ³ kring hur man utbildar företagsamma studenter?	4,78	5,12	+ 0,34

Kommentar: Tabellen bygger på frågorna 2 och 5. Fråga 2 löd "Hur viktigt tycker du det är med entreprenörskap i högskoleutbildningar?", fråga 5 "Hur stor kompetens tycker du att du har kring hur man utbildar företagsamma studenter?", svaren angavs på en skala från 1 till 10 där 1 står för oviktigt och 10 för mycket viktigt respektive 1 obefintlig och 10 utomordentlig. Svarsfrekvens för både fråga 2 och fråga 4 var, 2012, 9 svarande 2013, 8 svarande.

Av de personer som har besvarat enkäten vid de båda tillfällena är synen på hur viktigt det är med entreprenörskap i högskoleutbildningar något lägre vid uppföljningen än vid projektstarten. Skillnaden är väldigt liten men det är ändå en ten-

³ Det är viktigt att ha i åtanke att frågor om kunskaper, beteende och liknande, olika former av självrapporterade värden sannolikt överskattas något. Det kan ligga i individens intresse att upprätthålla en positiv självbild därför kan vi inte veta om det självrapporterade stämmer med det faktiska. Det som fångas i enkätsvaren är, och det kan vi vara säkra på, respondentens egen självbild.

dens som pekar mot att den utbildning som projektet syftar till kanske har lett till en annan syn på behovet av entreprenörskap i utbildningen. I kommentarfältet till frågan ”Hur viktigt tycker du det är med entreprenörskap i högskoleutbildningar?” finns det olika typer av kommentarer där det dels påtalas att det är svårt att svara på frågan eftersom den är allmänt ställd och att det beror på målet med utbildningen, om det är en professionsutbildning eller en mer akademiskt inriktad högre utbildning. Det framhålls även att entreprenörskap är viktigt; att studenterna ska uppmuntras att tänka fritt och våga tro på sina idéer, men också att de akademiska värdena som retorik, akademiskt skrivande och att kunna ta till sig stora mängder text också är viktigt. Det finns också ett antal svar som har positiva associationer till entreprenörskap och samtidigt förmedlar en tro på att entreprenörskap behövs och ser det som angeläget att förändra synen på offentlig sektor.

Hur upplever då deltagarna sin egen kompetens kring entreprenörskap och anser de att projektet har inneburit att kompetensen ökat?

Tabell 2. Kompetens kring entreprenörskap (frekvenser/antal svar)

År	Fråga	Ja	Nej	Oklara svar
2012	Känner du idag att du har tillräcklig kompetens att hjälpa studenter att gå från idé till handling på programmet SIK?	3	3	3
2013	Tycker du idag att du har ökat din kompetens när det gäller att hjälpa studenter att gå från idé till handling på programmet SIK? (2013)	2	0	5

Kommentar: Tabellen bygger på fråga 5 2012 ”Känner du idag att du har tillräcklig kompetens att hjälpa studenter att gå från idé till handling på programmet SIK?” och fråga 6 2013 ”Tycker du idag att du har ökat din kompetens när det gäller att hjälpa studenter att gå från idé till handling på programmet SIK?” Svarsfrekvens för fråga 5 2012 var 9 svarande och för fråga 6 2013, 7 svarande.

På frågan om lärarna känner att de har tillräckligt med kompetens för att hjälpa studenterna att gå från idé till handling svarar tre ja och de tre anger också att de känner engagemang för ämnet. De är själva enentreprenöriella, men tycker det är svårt att veta om de har tillräckliga kunskaper samtidigt som de gärna vill lära sig mer. Det är också tre som svarar nej. Där är argumentet att någon saknar längre yrkeserfarenhet och någon är osäker på sin förmåga att lära ut det entreprenöriella, även om vederbörande själv känner sig driftig och företagsam. De övriga tre är osäkra. Där uttrycks att målet med att just SIK-studenterna ska utbildas handlingsinriktat är oklart. En person frågar sig vilka handlingar som avses och varför just de är viktiga.

Har då kompetensen när det gäller att hjälpa studenterna att gå från idé till

handling ökat? På den uppföljningsfrågan är det två som svarar ja, som tycker att projektet har väckt idéer om hur man kan hjälpa studenterna att se möjligheter. Ingen svarar nej men det är flera som är osäkra. De tycker att i någon mån har kompetensen ökat men att SIK-programmet är en distansutbildning gör att det krävs speciella kompetenser på detta område.

DEL II

LÄRARROLLEN

Den här delen handlar om lärarrollen och hur läraren uppfattar det entreprenöriella utifrån studenternas perspektiv. Om och i så fall hur undervisning och examination har påverkats av att läraren har deltagit i FHU-projektet, om behovet av handlingsinriktat lärande på SIK-programmet, om möjligheten att lära ut ett handlingsinriktat förhållningssätt och om den samhällsförändring som pågår påverkar behovet av ett handlingsinriktat förhållningssätt.

Den första frågan handlar om huruvida undervisning och examinationer har påverkats av att läraren deltagit i FHU-projektet. Det är alltså delvis en fråga om lärarens inställning till förändring och hur de i efterhand upplever om de har påverkats av innehållet i FHU-projektet.

Tabell 3. Projektets påverkan på pedagogiken (frekvenser/antal svar)

År	Fråga	Ja	Nej	Vet ej
2012	Tror du att något i ditt yrkesutövande (ex pedagogik) kommer att förändras när du arbetar med programmet SIK?	5	1	3
2013	Har något i ditt yrkesutövande (ex pedagogik) förändrats utifrån de tankar och idéer som diskuterats inom projektet?	4	1	3

Kommentar: Tabellen bygger på fråga 6 2012 "Känner du idag att du har tillräcklig kompetens att hjälpa studenter att gå från idé till handling på programmet SIK?" och fråga 8 2013 "Har något i ditt yrkesutövande (ex pedagogik) förändrats utifrån de tankar och idéer som diskuterats inom projektet?", svarsalternativen var ja, nej eller vet inte. Svansfrekvens för fråga 6 2012, var 9 svarande och för fråga 8 2013, 8 svarande.

Med avseende på om pedagogiken kommer att förändras av att läraren deltar i FHU-projektet är det ingen skillnad på förväntningarna när projektet påbörjades och den efterhandsbedömning som gjordes i den andra enkäten. Det vi inte kan veta är om det är samma personer som har besvarat frågan vid de båda tillfällena. Möjligen kan man ana att de personer som förväntade sig att deras yrkesutövande skulle förändras faktiskt också förändrades. I uppföljningsenkäten ställdes frågan "Tycker du att du har ökat din kompetens när det gäller att hjälpa studenter att gå

från idé till handling på SIK-programmet?” Här fanns ett tydligt ja-svar och sex lite tveksamma av typ att det är svårt att svara på vilken direkt kompetens vederbörande har fått eftersom hen är ganska entreprenöriell som person. Återigen påpekades det faktum att SIK-programmet är en distansutbildning vilket kräver speciell kompetens på området. Någon hade också stött på oväntade negativa konsekvenser som inte specificerades men som det uttrycktes ”som jag ska reflektera över”.

Går det att lära ut entreprenörskap eller är det en medfödd egenskap som finns hos vissa personer. Det råder enighet, bland lärarna i projektet, om att det går att lära sig entreprenöriellt beteende till en viss del men att det behövs ett speciellt driv som inte går att lära ut utan det måste finnas hos personen. Det går att lära sig vissa tekniker och träna olika beteenden som kan underlätta men ytterst är det en fråga om personlighetstyp. Alla kan inte bli entreprenörer, är inte intresserade, men alla kan träna ett visst beteende. Vad som också påtalas är att omgivningen är viktig. Den driftiga entreprenöriella personen behöver möjligheter i form av en kreativ miljö som gynnar det entreprenöriella. I rätt miljö kan en driftig person präglas socialt och kulturellt och utveckla ett önskvärt beteende. Vad är det då som driver personen som ’triggar’ det här beteendet? En intervjuperson menar att den personliga belöningen finns i känslan av att lyckas med någonting som upplevs som en utmaning. Genom tillfredställelsen i att ha klarat av en utmaning förstärks individens drivkrafter och det entreprenöriella beteendet kan bli till en vana eller nästan ett behov. På så sätt kan det entreprenöriella förstärka det analytiskt akademiska och båda behövs.

Att man har förstått ämnet, att man fattar vad som är poängen, att man får igång den egna kreativiteten. Aha-upplevelser, att få uppleva känslan av att mentalt förstå saker. /.../ Det kan man inte göra om man inte går på djupet. Den analytiska dimensionen kan också ge en sådan upplevelse. (*Lärare IV*)

En insikt som har vuxit fram i lärarkollektivet under projektets gång är att det är en komplex fråga. Det akademiska måste få utrymme; det måste finnas forskningsanknytning, men studenterna behöver också träna det handlingsinriktade. Men det får inte ske på bekostnad av det akademiska och alla kan inte bli entreprenörer, alla kan inte förändra utan en del måste bara få förvalta det som är.

Jag uppfattar nog ändå att så länge som det är en akademisk utbildning så måste det väl i första hand vara frågan om att man rör sig på en relativt abstrakt nivå. Det här påtagligt handlingsinriktade det som du så att säga talar i termer utav verktyg och så det har jag lite svårt och se att det skulle kunna vara någon slags huvudfåra. (*Lärare II*)

Hur ser då lärarna på behovet av företagsamma studenter på just SIK-programmet, behövs den entreprenöriella kunskapen hos studenterna? Flera svarar att de har svårt att se den påtagliga samhällsnyttan men att det beror så mycket på i vilken verklighet studenten befinner sig. När frågan ställdes var fördelningen mellan studenter som arbetar i offentlig och privat verksamhet ungefär lika många enligt en lärare. Vederbörande trodde också att de som arbetar inom privat verksamhet eller organisationer förmodligen kommer att öka som andel på SIK-programmet. Men det är väldigt svårt att veta, samhällstrenden är att privata utförare släpps in inom allt fler offentligfinansierade verksamheter och då kan det entreprenöriella, att se behov och möjligheter och inte bara förvalta det som är, vara det som efterfrågas i framtiden. Här är det viktigt att påpeka att det inte finns någon standardtyp utan nyttan med det entreprenöriella är beroende av vilken typ av verksamhet det handlar om. Engagemanget kan ha olika syften för individen och som någon uttryckte det så kan entreprenören och eldsjälén finnas i samma person. Samhällsklimatet gynnar entreprenören och de behövs det ligger i tiden.

Vad är det för verktyg eller redskap som studenterna behöver och eventuellt kan få med sig från utbildningen som gagnar det handlingsinriktade? Lärarnas syn på det entreprenöriella i undervisningen kopplas till att de måste vara lyhörda, entusiastiska och vara tillgängliga. Men att verktygen är individuella beroende på vilken personlighetstyp man pratar om och i vilken verksamhet personen återfinns. Verktygen måste kopplas till individen och individens förutsättningar. För att utveckla den delen behövs hjälp från professionen ”det behövs externa how to do it” (Lärare III) som ett komplement till det traditionellt akademiska. I nuläget menar lärarna att det pedagogiska beror på typen av kurs om det exempelvis är en kurs av teknisk karaktär eller en uppsatskurs.

Jag måste vara tydlig i kursplanen – jag har haft mer utvecklande mer resonerande frågor än på andra program där har vi salstentor. /.../ svara på det här men här har jag mer frågor av resonerande karaktär. (Lärare III)

Jag tror att de här verktygen måste vara individuella /.../ därför att är man introvert så måste man jobba på att våga ringa, våga prata med okända etc. Är man väldigt utåtriktad och kanske har svårt för att sitta still får man öva på annat det handlar om att skapa balans. /.../ Vi är så olika som individer, de här verktygen blir individuella. (Lärare IV)

Projektet har rest många frågor och funderingar inte minst om hur man kan förena det akademiska och det entreprenöriella. Hur kan man undervisa om entreprenöriella företeelser just i akademien? När det gäller samhällets behov av entreprenörer så betonas att det förmodligen är så att den entreprenöriella personlighetsty-

pen i större utsträckning söker sig till privat sektor. En person som söker sig till offentlig sektor kanske har gjort det utifrån andra värderingar. Vilket skulle kunna innebära att samhällsnyttan av handlingsinriktat lärande är större inom det offentliga eftersom det söker sig en annan människotyp som snarare vill förvalta än förändra.

SUMMERING

Sammanfattningsvis så svarar gruppen att de i viss mån har fått ökad kunskap om att integrera entreprenörskap i undervisningen. De har också fått ett intresse och engagemang för de här frågorna. När det gäller frågan om deltagarna har fått kunskap att utveckla ett entreprenöriellt förhållningsätt hos studenterna är det mera tveksamt. Vilket kanske förklaras av att de ansåg sig ha goda kunskaper när projektet påbörjades. Frågan om studenterna har behov av att utveckla entreprenöriella förmågor och kunskap om entreprenörskap blottar konflikten mellan en akademisk utbildning och det mera handfasta entreprenöriella. Där en del av problematiken för SIK-studenterna ligger i att det är en distansundervisning där lärare och student aldrig träffas och där inte heller de olika studenterna träffas. Det upplevs som en svårighet att kombinera det akademiska med det handlingsinriktade. En student ska klara av att producera den akademiska uppgiften, en uppsats, som håller akademisk kvalitet. Såväl det akademiska och det entreprenöriella som en kombination av de båda behövs i samhället. Den pågående samhällsförändringen efterfrågar personer som är flexibla, nätverkande och förändringsbenägna och som kan driva olika verksamheter.

4. ATT OMSÄTTA KUNSKAP TILL KREATIV HANDLING

Vad avnämarna, näringslivet eller samhället, förväntar sig av en person med en viss utbildning varierar över tid och utifrån olika verksamheter. Men alla är nog överens om att när studenten är färdigutbildad behöver vederbörande ha förmågan och kompetensen att omsätta sina ämneskunskaper i praktisk handling. Med inspiration från olika pedagoger som arbetar med att studenterna ska träna sin entreprenöriella förmåga har en grupp kursansvariga lärare deltagit i en kompetensutveckling för att konkretisera begreppet entreprenörskap i högre utbildning. Samtidigt pågår en samhällsförändring som innebär att allt fler verksamheter drivs av olika typer av engagerade personer. Det handlar inte längre bara om privata aktörer och traditionellt förtetagande utan fler och fler verksamheter drivs i olika organisationsformer av olika typer av entreprenörer. Denna utveckling kan leda till ett ökat behov av entreprenöriella personer som har tillit till sin egen kunskap och som kan och vill driva verksamheter. Därmed ökar också behovet av att utbildningar inte bara handlar om kunskaper och färdigheter utan också om förmågan att omsätta kunskaper och färdigheter i handling.

Utvärderingen tog avstamp i historiken om engagerade personer och var de traditionellt har funnits samt om det går att utbilda studenter i att bli entreprenöriella eller handlingsinriktade. De frågor som skulle besvaras var om de kursansvariga lärarna som deltagit i projektet upplever att de har fått; ökad kunskap om att integrera entreprenörskap i utbildningen, ökad kunskap om att utveckla ett entreprenöriellt förhållningssätt hos studenterna och om de anser studenterna har behov av att utveckla sin entreprenöriella förmåga och sin kunskap om entreprenörskap?

SLUTSATSER

Förändrad syn på entreprenörskap

- Från att tidigare varit förknippat med näringslivet och företagande har entreprenörskap kommit att betyda – allmän förnyelseförmåga.

- Deltagarna har fått insikt om att entreprenöriell kan betyda olika saker som att ta initiativ och skapa möjligheter och ta till vara dessa möjligheter – vilket kräver en tro på sig själv och sin förmåga.

Lärarna upplever att:

- Kunskapen om entreprenörskap var god i utgångsläget och att projektet har medfört att synen på entreprenörskap förändrats.
- Kunskapen om entreprenörskap har snarare vidgats än ökat.
- Medvetenheten om handlingsinriktat lärande har ökat och lärarna har fått en annan syn på behovet av entreprenörskap.
- Projektet har frigjort tid för lärarna, vilket har skapat utrymme för reflektion och stärkt den kollegiala sammanhållningen.
- Begreppet entreprenörskap/entreprenöriell har utvecklats och projektet har synliggjort hur teori kan omvandlas till handling.
- Kombinationen av det kreativa handlingsinriktade och det analytiska akademiska upplevs som en utmaning.
- Vad begreppet entreprenörskap/entreprenöriell handlar om är oerhört individ- och kontextberoende.

Läraryrollen/synen på studenterna

- Det går att lära ut och träna ett entreprenöriellt beteende, men det speciella drivet finns i personligheten.
- Genom tillfredsställelsen i att ha klarat av en utmaning förstärks individens drivkrafter och det entreprenöriella beteendet kan bli till en vana eller nästan ett behov.
- Det entreprenöriella kan förstärka det analytiskt akademiska.
- Att den entreprenöriella personen får verka i en gynnsam miljö är lika viktigt som den personliga drivkraften.
- Entreprenören och eldsjälens kan rymmas i samma person.

Avslutningsvis kan konstateras att det traditionella akademiska kunnandet måste få utrymme, en student som lämnar utbildningen behöver ha goda ämneskunskaper, men studenterna behöver också ha förmågan att omsätta kunskapen i handling. När det gäller samhällets behov av entreprenörer så betonades att det förmodligen är så att den entreprenöriella personlighetstypen i större utsträckning söker sig till privat sektor och att synen på entreprenörskap inom offentlig sektor

behöver förändras. De som sökt sig till offentlig sektor kanske har gjort det utifrån andra värderingar, vilket skulle kunna innebära att samhällsnyttan av handlingsinriktat lärande är större inom offentlig sektor, eftersom den människotyp som söker sig dit kanske snarare vill förvalta än förändra. Resultaten visar också att det blir allt svårare att skilja på entreprenörer och eldsjälar och att de båda snarare rymms inom samma person. I nätverkssamhället samarbetar offentliga organisationer med näringslivet och olika typer av föreningar och gränsen mellan offentligt och privat blir allt otydligare. Detta skulle kunna medföra att behovet av ett handlingsinriktat förhållningssätt i utbildningar ökar i framtiden.

FORTSATT FORSKNING

Målet med FHU-projektet var att den undervisande personalen på ett program skulle se vikten av entreprenörskap i utbildningen, öka sin egen kompetens i entreprenörskap och öka sin kompetens i hur företagsamma studenter ska utbildas. Frågan är då hur det traditionellt akademiska kan kombineras med det handlingsinriktade och bli en naturlig del av högre utbildning? Samhällssektorerna flyter ihop och entreprenören och eldsjälens kan rymmas i samma person, men kan samhället erbjuda en positiv och kreativ miljö där individen kan utvecklas och växa? Samtidigt vet vi att genom ramlagstiftning och målstyrning har tjänstemännens, de anställdas handlingsutrymme ökat, vilket också ger utrymme för engagemang och för de anställda att driva sina frågor inom ramen för den traditionella verksamheten (Bartholdsson 2009). Rollerna förändras, liksom beteckningarna på engagerade personer och på arbetsätten. Det kanske växer fram en ny sektor i gränslandet mellan offentligt och privat där olika aktörer, anställda och entreprenörer, förenas genom nätverkande i en strävan att förbättra och förändra för att uppnå ett mera hållbart samhälle. Utifrån slutsatserna av projektet *Företagsam Högre Utbildning – entreprenöriell kompetens för kursansvariga* går det att identifiera ett forskningsbehov kring entreprenörens roll i samhället.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

- Almqvist, Roland (2006) *New public management: NPM om konkurrensutsättning, kontakt och kontroll*. Liber, Malmö
- Bartholdsson, Kerstin (2006) *Tre nyanser av grönt. Om betydelsen av kommunala miljöchefers personliga engagemang för miljön*, Göteborg: Förvaltningshögskolans rapporter nr 79, Göteborgs universitet
- Bartholdsson, Kerstin (2009) *Hållbarhetens mänskliga byggstenar – om betydelsen av engagerade tjänstemän i det lokala miljömålsarbetet*, Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet
- Bergmann-Winberg von, Marie-Louise och Elin Wihlborg (2011) [red] *Politikens entreprenörskap – kreativ problemlösning i förändring*. Malmö: Liber AB
- Bäck, Henry och Torbjörn Larsson (2006) *Den svenska politiken. Struktur, processer och resultat*. Liber AB, Malmö
- Johannisson, Bengt och Torsten Madsén (1997) *I entreprenörskapets tecken: en studie av skolning i förnyelse*. Ds:departementsserien 0284-6012, 1997:3 Stockholm Fritze
- Jerkedal, Åke (2001) (andra upplagan) *Utvärdering – steg för steg. Om projekt- och programbedömning*, Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Lindh, Maria (2009) (red) ”Profession och vetenskap – idéer och strategier för ett professionslärosäte”, i *Vetenskap för profession* Rapport nr 8, Högskolan i Borås
- Lindberg, Elisabet (2005) *Vad kan medborgarna göra? Fyra fallstudier av samarbetsformer för frivilliga insatser i äldreomsorg och våghållning*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international
- Kirketerp, Anne (2010a) *Pedagogik og didaktik i entreprenørskabsundervisningen på de videregående uddannelser i et foretagsomhedsperspektiv*. IDEA Institut for Entreprenørskab og relationsledelse, Syddansk Universitet
- Kirketerp, Anne (2010b) *Studenter måste knuffas till handling. Entré nr 2. S. 4–5.*

- Kirketerp, Anne (2011) *Hvordan fremmer man foretagsomhed?* Danskernes akademi. <http://vimeo.com/27327545> [2014-03-25]
- Montin, Stig (2004:2) *Moderna kommuner*. Liber AB, Malmö
- Mühlenbock, Ylva (2004) *Inget personligt. Om entreprenörskap i offentlig sektor*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet
- Norén Bretzer, Ylva, Björn Forsberg och Kerstin Bartholdsson (2006) *Lokal översättning av de nationella miljömålen. En processutvärdering i åtta svenska kommuner 2006*. Naturvårdsverket, Stockholm
- Philips, Åke (1988) *Eldsjälar: en studie i aktörskap i arbetsorganisatoriskt utvecklingsarbete*. EFI, Stockholm
- Pihlgren, Gunnar och Arne Svensson (1989) *Målstyrning: 90-talets ledningsform för offentlig verksamhet*. Liber, Malmö
- Sarasvathy, S. D (2008) *Effectuation: Elements of entrepreneurial expertise*. Edward Elgar Publishing
- Vedung, Evert (1998, 2010) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur
- Wickenberg, Per (1999) *Normstödjande strukturer: miljötematiken börjar slå rot i skolan*. Lund studies in sociology of law 1999:5, Lunds universitet

STATLIGA UTREDNINGAR

- Förordning (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket
- Förordning om ändring i förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket
- Gymnasieförordning* (2010:2039) SFS nr: 2010:2039
- Förordning (2011:2) om ändring i *gymnasieförordningen* (2010:2039)
- Prop (2008/09:199) Högre krav och kvalitet i nya gymnasieskolan
- Högre krav och kvalitet för framtidens utmaningar*. Gymnasieskola 2011. Skolverket 2010

TIDNINGSARTIKLAR

- Jonas Gustafsson (2010) ”Studenter måste knuffas till handling”, Entré Nr 2 2010
- Maria Marathon Sjöberg ”Drivkraften föds i barndomen”, Entré Nr 2 2013
- Marie Löwengren ”Utbildning krävs för innovation och entreprenörskap” Nytt från KEFU Nr 3 okt 2013
- Laura Pappano “Learning to think Outside the Box” New York Times 2 feb 2014

WEBBPLATSER

<http://www.skolverket.se>

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/?bet=2010:800#KI (2012-10-09)

<http://www.tillvaxtverket.se> (2013-09-17)

<http://www.bing.com/videos/search?q=%22Anne+Kirketerp%22+&q=ds&form=QBVR#view=detail&mid=F0F99D3EE72D80BF6D89F0F99D3EE72D80BF6D89> (2014-03-25)

<http://edwdebono.com>, Edward de Bono (2014) Edward de Bono – The father of lateral thinking and creativity. (2014-04-29)

BILAGOR

BILAGA 1.

INTERVJUFRÅGOR, PROJEKTLEDAREN

Entreprenörskap – från idé till **handling** (handlingsinriktad utbildning), att knuffas till handling

Hur skapas företagsamma studenter?

Utveckla egenskaper

BAKGRUND

- Hur uppstod ditt intresse för entreprenörskap
- Vad betyder entreprenörskap för dig
- Varför är entreprenörskap viktigt för dig
- Kan du definiera:
 - en entreprenör
 - en eldsjäl
- Vem är entreprenör alternativt eldsjäl för dig
 - Vilka drivkrafter tror du att det finns
- När du hör entreprenör tänker du dig en person som är verksam i:
 - det privata näringslivet
 - i offentlig sektor eller
 - ideella sektorn
- Har du tänkt på perspektivet hållbar utveckling
- Kan man prata om entreprenörskap som:
 - socialt
 - ekologiskt
 - ekonomiskt

GENOMFÖRANDET

- I vilka verksamheter finns studenterna företrädesvis
- Varför var det viktigt med ett underifrån perspektiv/frivilligt deltagande

Mål/visioner med förändringen

- Intensioner blir verklighet
- Studenterna ska:
 - se möjligheter
 - gå från ord till handling
 - använda kunskaper och färdigheter
- Hur säkrar ni upp att kunskaperna består i bemärkelsen:
 - undervisning
 - övningar
 - examination (handling som examination)

BILAGA 2.

INLEDNING TILL INTERVJUER MED LÄRARE

Enligt den ansökan som skickades till Tillväxtverket fanns det två syften med projektet, jag citerar ansökan från oktober 2011. ”Projektets övergripande syfte är att konkretisera begreppet entreprenörskap i högre utbildning genom att utarbeta en mindre modell för hur lärare ska vara ett stöd i studenters entreprenöriella förmåga, d.v.s. att gå från idé till handling. Syftet är därför att kompetensutveckla kursansvariga inom SIK i hur man utbildar företagsamma och entreprenöriella studenter samt att utveckla en kompetensutvecklingsmodell som stödjer en sådan process. Modellen ska kunna användas inom högre utbildning generellt och på så sätt öka den entreprenöriella kompetensen hos fler än deltagande kursansvariga.”

- Konkretisera begreppet entreprenörskap.
- Ge lärarna kunskap i hur de kan stödja studenter i deras entreprenöriella förmåga
- Kompetensutveckla kursansvariga på SIK-programmet i hur man utbildar studenter till att bli företagsamma/entreprenöriella.

Intervjufrågorna bygger därför på om begreppet entreprenörskap har blivit konkretare för enskilda lärare på SIK-programmet. Om lärarna fått verktygen som krävs för att stötta studenternas entreprenöriella förmåga.

Det handlar alltså om läraren egna upplevelser av projektet, vederbörandes personliga utveckling, hur undervisning och examination har förändrats samt lärarens erfarenheter av studentgrupperna har utvecklats.

Ledord – förändring, betydelse, utveckling, förstärkning och medvetandegörande.

Enligt Tillväxtverket är *entreprenörskap* ett uttryck för de aktiviteter som individer, enskilt eller i grupp, utför när idéer genereras och omsätts till något värdeskapande. (värdeskapande är i grunden ett ekonomiskt begrepp men i detta sammanhang kan det ses som såväl ekonomiskt som socialt och ekologiskt värdeskapande) Entreprenörskap finns, och behövs i alla delar av samhället, i befintliga företag och organisationer, i offentlig verksamhet, i föreningslivet, i skolan och inom den sociala ekonomin. (Källa: Tillväxtverket)

Entreprenör – en individ som tar till vara – identifierar och utvecklar – idéer och innovationer inom alla delar av samhället så att företag växer fram eller utvecklas.

Entreprenöriella aktiviteter – bidrar till förnyelse i samhället och kan ta formen av till exempel ett nystartat företag, en ny produkt eller ett nytt sätt att organisera en verksamhet.

Övergripande fråga – Vad har hänt med deltagarna, deras arbetssätt och deras studenter (utifrån lärarens upplevelse av projektet) under det här året?

OBS informera om att deltagande i utvärderingen är frivilligt.

Bakgrundsvariabler

Namn:

Kön:

Ålder:

Befattning:

Läraren som person

Vad innebär/betyder handlingsinriktat lärande för dig?

Definition (läs upp), ställer du upp på tillväxtverkets definition?

Varför valde du att delta i projektet?

Hur har du upplevt projektet som sådant (frustration, aktiverat kunskaper)?

Har det funnits utrymme (tidsmässigt) för förändringsarbete?

Saknar du någonting som du hade förväntat dig att få ut av projektet?

Kunde någonting gjorts bättre i så fall vad?

Kunde någonting gjorts annorlunda i så fall vad?

Hur bedömer du dina egna kunskaper om handlingsinriktat lärande:

Före projektet?

Efter projektet?

Har begreppet handlingsinriktat lärande blivit:

Tydligare för dig?

Konkretare för dig?

Vad är skillnaden på en entreprenör och en eldsjäl?

Egennyttiga eller samhällets, det gemensammas bästa

Självförverkligande

Förvaltare kontra förnyare (alla vill inte förändra)

Vilka moment i projektet har varit mest givande?

Ex Gruppträffar, workshops, föreläsningar

Lärrollen/undervisning

Är företagsamhet/entreprenörskap en medfödd egenskap?

Går det att lära ut företagsamhet eller att vara entreprenöriell?

Hur gör man konkret?

Kan alla bli entreprenörer?

Hur ser du på behovet av företagsamhet hos just SIK-programmets studenter?

Offentlig sektor i allmänhet

Vad ser du för samhällsnytta

Behöver samhället förändra synen på entreprenörskap/företagsamhet

Positivt entreprenörskap/företagsamhet

Negativt entreprenörskap/företagsamhet

Är NPM som samhällsförändring en förutsättning eller ett hinder för att entreprenörskap ska frodas? (För mycket kontroll mäta och väga)

Studenterna och entreprenöriell/handlingsinriktad förmåga

I utbildningen av kursansvariga lärare pratas det om att det behövs nya 'verktyg' och att lärarna behöver ge studenterna 'verktyg' för att de ska utveckla ett entreprenöriellt/handlingsinriktat förhållningssätt.

Kan du beskriva hur du uppfattar påståendet ovan?

Upplever du att du har förändrats/fått nya verktyg i undervisningen?

Hur tar studenterna i så fall emot dessa verktyg?

Har du förändrat pedagogiken i din undervisning?

Har du förändrat examinationen utifrån de nya verktygen?

Hur får studenterna träna sin entreprenöriella/företagsamma förmåga i ditt kursmoment?

Har studenterna utvecklats/förändrats utifrån din erfarenhet?

Avslutningsvis, har du fått:

ökad kunskap om att integrera entreprenörskap i utbildningen

ökad kunskap om att utveckla ett entreprenöriellt förhållningssätt hos studenterna

anser du att studenterna har behov av att utveckla entreprenöriella förmågor och kunskap om entreprenörskap

BILAGA 3.

ENKÄT 1

1. Hur skulle du beskriva begreppet ”entreprenörskap”?
2. Hur viktigt tycker du att det är med entreprenörskap i högskoleutbildningar?
1=oviktigt, 10=mycket viktigt
3. Motivera gärna ditt svar på ovanstående fråga ”Hur viktigt tycker du att det är med entreprenörskap i högskoleutbildningar?”
4. Vad innebär ”att arbeta med entreprenörskap på högskola” för dig?
5. Hur stor kompetens tycker du att du har kring hur man utbildar företagsamma studenter? 1=obefintlig, 10=utomordentlig
6. Upplever du idag att du har tillräcklig kompetens att hjälpa studenter att gå från idé till handling på programmet SIK? Om ja, vilken kompetens tror du att du kommer att använda dig av? Om nej, vilken kompetens tror du att du kommer att behöva? Skriv gärna ditt svar på ovanstående fråga (JA eller NEJ) innan du svarar på följdfrågan.
7. Vilka förväntningar har du på kompetensutvecklingsprojektet för SIK (finansieringen från Tillväxtverket och högskolan)?
8. Tror du att något i ditt yrkesutövande (ex din pedagogik) kommer att förändras när du arbetar med programmet SIK? (svarsalternativ: ja, nej, vet inte)
9. Om du hade fått möjlighet att skapa ett kompetensutvecklingsprogram för kursansvariga på SIK med fokus på företagsamhet, hur hade programmet då sett ut?
10. Vad motiveras du av som kursansvarig inom programmet SIK?
11. Hur skulle du beskriva höstens (2011) arbetsprocess med SIK?
12. Har du lärt dig något nytt/blivit påmind om något under hösten 2011? Skriv gärna några förklarande rader som svar.
13. Är det något annat du anser är viktigt att få förmedla kring pågående kompetensarbete inom företagsamhet?

BILAGA 4.

ENKÄT II

1. Hur skulle du beskriva begreppet ”entreprenörskap”?
2. Hur viktigt tycker du att det är med entreprenörskap i högskoleutbildningar?
1=oviktigt, 10=mycket viktigt
3. Motivera gärna ditt svar på ovanstående fråga ”Hur viktigt tycker du att det är med entreprenörskap/handlingsinriktat lärande i högskoleutbildningar?”
4. Anser du att du har fått ökad kunskap om att integrera entreprenörskap/handlingsinriktat lärande i utbildningen/SIK-kursen genom projektet bekostat av Tillväxtverket?
5. Hur stor kompetens tycker du att du har kring hur man kan utbilda företagsamma studenter (att integrera entreprenörskap i kurserna)? 1=obefintlig, 10=utomordentlig
6. Tycker du idag att du har ökat din kompetens när det gäller att hjälpa studenter att gå från idé till handling på programmet SIK?
7. Saknade du något på kompetensutvecklingsprojektet för SIK? Vad?
8. Har något i ditt yrkesutövande (ex din pedagogik) förändras utifrån de tankar och idéer som diskuterats inom projektet?
9. Om du hade fått möjlighet att skapa ett kompetensutvecklingsprogram för kursansvariga på SIK med fokus på företagsamhet, hur hade programmet då sett ut?
10. Vad motiveras/motiverades du av som kursansvarig inom programmet SIK?
11. Har du lärt dig något nytt/blivit påmind om något i samband med projektet?
Skriv gärna några förklarande rader som svar.
12. Är det något annat du anser är viktigt att få förmedla kring projektet?

HÖGSKOLAN
I BORÅS

**TILLVÄXT
VERKET**